

**GOOD
GOVERNANCE
FUND**

*Reform assistance to
Bosnia and Herzegovina*
*Podrška reformama u
Bosni i Hercegovini*

Procjena stavova i identifikacija problema u sprovođenju procesa javnih nabavki sa gledišta Ugovornih organa i Ponudāča na području Bosne i Hercegovine

Dopuna Izvještaja akcionog istraživanja sa zaključcima i preporukama

Novembar 2018

Sadržaj

DIO I Uvodna razmatranja	3
DIO II Problem, ciljevi i zadaci replikativnog istraživanja.....	4
DIO III Metod istraživanja	5
1. Uzorak istraživanja	5
2. Varijable i instrumenti istraživanja	5
3. Obrada podataka.....	6
4. Tok istraživanja.....	7
DIO IV Rezultati istraživanja	8
1. Procjena stavova i identifikacija problema u procesu javnih nabavki.....	8
1.1. Razlike između ugovornih organa i ponuđača o postupku javnih nabavki u BiH ..	8
1.2. Identifikacija problema u procesu javnih nabavki	12
2. Procjena stavova i identifikacija problema svojstvena ugovornim organima	15
3. Procjena stavova i identifikacija problema svojstvena ponuđačima	17
4. Profesionalne kompetence potrebne za učešće i provođenje procesa JN	19
4.1. Iskustva poslovnih subjekata u fazama procesa JN	19
4.2. Profesionalne kompetence u procesu JN	20
4.3. Učešće u edukacijama u oblasti javnih nabavki	21
4.4. Procjena kvaliteta edukacija od strane učesnika.....	21
5. Analiza žalbenih procesa u oblasti JN	21
6. Prikaz analize stavova i identifikovani problemi u procesu javnih nabavki prema rodu	21

DIO I Uvodna razmatranja

Istraživanje o stavovima i identifikovanim problemima Ugovornih organa i Ponuđača u postupcima javnih nabavki (u daljnjem tekstu: JN) u Bosni i Hercegovini izvršeno je u periodu od periodu od 09.07. i 27.07.2018. godine na uzorku od 88 ispitanika, pri čemu je 55 ispitanika (ili 62.5%) pripadalo poduzorku Ugovornih organa, a njih 33 (ili 37.5%) poduzorku Ponuđača. Prvobitnim Nacrtom istraživanja planiran je uzorak od ukupno 250 ispitanika. Na osnovu poređenja nacrtom predviđene strukture uzorka istraživanja i realizovanog plana, može se konstatovati da je, u zadatom vremenskom roku prvobitnog istraživanja ostvareno 27.5% predviđene strukture poduzorka Ugovornih organa i 66% planom predviđene strukture poduzorka ponuđača. Uzimajući u obzir strogu ograničenost vremenskih rokova za sprovođenje cjelokupne studije, u vrijeme prikupljanja podataka nije bilo moguće ostvariti Nacrtom istraživanja predviđenu veličinu uzorka. Izvršena je analiza na prikupljenom uzorku podataka sa zaključkom da se rezultati studije urađene na ukupnom uzorku od 88 ispitanika, trebaju posmatrati sa zadržkom i nedovoljnom mogućnošću generalizacije dobijenih podataka, kao i da se isti dopune i dodatno analiziraju kroz replikativno istraživanje.

Nepobitno saznanje o tome da veličina uzorka, kao i njena reprezentativnost može uticati na validnost dobijenih rezultata pod određenim istraživačkim uslovima, u periodu koji je slijedio nastavljeno je istraživanje te dopunjen uzorka u skladu sa prethodnim planom i sugestijama, a sve u cilju provjere stabilnosti rezultata, kao i mogućnosti provjere iznesenih zaključaka i preporuka. Ponovljeno istraživanje, odnosi se samo na prvi dio studije – kvantitativni i takođe zadržava fokus na analizi stavova i mišljenja malih i srednjih preduzeća (MSP-a) i ugovornih organa (UO) u procesima javnih nabavki u sadašnjem sistemu u odabranim lokalitetima. Stoga ovaj izvještaj predstavlja dopunu Izvještaja akcionog istraživanja sa zaključcima i preporukama o procjeni stavova i identifikaciji problema u sprovođenju procesa javnih nabavki sa gledišta Ugovornih organa i Ponuđača na području Bosne i Hercegovine. Podaci koji su prikazani u Dopuni Izvještaja se odnose na relevantne podatke koji omogućavaju poređenje sa analizom predloženom u ranijem Izvještaju.

DIO II Problem, ciljevi i zadaci replikativnog istraživanja

Osnovni problem analize

Osnovni problem prvobitne studije je nivo profesionalnih kapaciteta UO i ponuđača za učešće u procesu javnih nabavki i utvrditi stavove, mišljenja i njihove probleme u procesima JN. Ovom analizom nastoji se provjeriti stabilnost dobijenih rezultata ranije sprovedenog istraživanja o procjene stavova i identifikovanim problemima u sprovođenju procesa javnih nabavki na uzorku UO i ponuđača na području Bosne i Hercegovine, dopunom veličine uzorka.

Osnovni ciljevi analize

Osnovni cilj studije je steći saznanja o stavovima i mišljenjima osoblja o procesu JN, učestalosti problema u procesu JN i procjenama profesionalnih kapaciteta u provođenju procesa JN, te na osnovu sprovedene analize izraditi praktično koristan curriculum edukativnog programa sa prijedlogom plana djelovanja u cilju eliminisanja evidentiranih problema. Ponovljena analiza izvršena na dopunjenom uzorku omogućiće sticanje uvida u stabilnost rezultata i dodatno verifikovati iznesene zaključke i preporuke za unapređenja u oblastima JN, kao i dodatno provjeriti utemeljenja za izradu adekvatnog curricula edukativnog programa u oblasti JN.

Zadatak istraživanja

Osnovni zadatak ove analize je na dopunjenom uzorku ispitanika iz oba poduzorka (UO i ponuđača) provjeriti stabilnost prethodno dobijenih rezultata o procjeni kapaciteta za učešćem u procesu JN i to putem utvrđivanja stavova i mišljenja osoblja o procesu JN, utvrđivanja učestalosti problema u procesu JN, te procjene ključnih problema UO i ponuđača sa ciljem pružanja individualne podrške.

DIO III Metod istraživanja

1. Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja se sastoji od 271 ispitanika, od čega 165 ispitanika ili 60.9% ukupnog uzorka čine UO, a 106 ispitanika ili 39.1% ispitanika pripadaju grupi ponuđača. U ranijem istraživanju taj omjer je iznosio 62.5% ispitanika iz poduzorka UO i 37.5% ispitanika iz poduzorka ponuđača. U skladu sa zadatim propozicijama projektne ideje u okviru kojeg je istraživanje sprovedeno ispoštovana je odredba da struktura ispitanika obuhvati minimalno 30% vlasnica poslovnih subjekata. Struktura uzorka je prikazana u Tabeli 1. Struktura uzorka prema polu je prilično ravnomjerna i iznosi 56.8% učešća žena u ukupnom uzorku istraživanja.

Najveći udio u ukupnoj veličini pouzorka Ugovornih organa predstavljaju administrativne gradske i opštinske uprave i javne ustanove na nivou gradova i opština, dok u poduzorku ponuđača, najveći dio ispitanika, dolazi iz preduzeća koji se bave pružanjem usluga iz različitih oblasti: građevinarstva, zdravstva, trgovine, ugostiteljstva i turizma.

Tabela 1. Struktura uzorka

Poduzorak		f	%
UO	M	66	40
	Ž	99	60
Ponuđači	M	51	48.1
	Ž	55	51.9

2. Varijable i instrumenti istraživanja

Varijable mjerene u kvantitativnom dijelu istraživanju su ponovljene, odnosno iste kao i u prvobitnom istraživanju, a one su sljedeće:

- a) Grupa kojoj ispitanik pripada: podgrupa ugovornih organa i podgrupa ponuđača
- b) Opšti stavovi i mišljenja o različitim fazama u postupka javnih nabavki ugovornih organa i ponuđača u BiH mjereni su anketnim upitnikom (Upitnik SM-JN 2018), namjenski konstruisanim za potrebe ovog istraživanja. Anketni upitnik sadrži 24 tvrdnje (stava ili mišljenja) koje se odnose na sve faze postupka u provođenju procesa javnih nabavki i to:
  - planiranje,
  - priprema tenderske dokumentacije (definisanje kvalifikacionih uslova i izradu tehničke specifikacije),
  - provođenje procesa JN, ugovaranje i praćenje realizacije ugovora
  - žalbeni postupci.

Neke od karakterističnih tvrdnji Upitnika glase: „Jasno definisani kvalifikacioni uslovi mogu spriječiti ulaganje žalbi“; Planirani rokovi za provođenje javnih nabavki zbog žalbi ometaju zaključivanje ugovora sa izabranim ponuđačem“; „Izmjene zaključenog ugovora su više pravilo, nego izuzetak“. Sve tvrdnje su sadržajno konstruisane tako da omogućavaju i ugovornim organima i ponuđačima da iznesu sopstvene stavove i mišljenja stečena na osnovu stečenog iskustva učešća u procesima javnih nabavki, što pruža mogućnost komparacije. Upitnik je zatvorenog tipa, čije su alternative odgovora raspoređene na petostepenoj skali Likertovog tipa, na kontinuumu od uopšte se ne slažem, preko nisam siguran, do odgovora u potpunosti se slažem.

- c) Identifikovani problemi u procesu javnih nabavki u BiH, ispitani su Listom problema u procesu provođenja i učešća u postupku javnih nabavki za UO i ponuđače. Lista „IP-JN-2018“ je kreirana namjenski za potrebe ovog istraživanja i sadrži 39 problema, za koja se kroz izučavanje postojećih normativa i izvještaja došlo do zaključka da su mogući problemi koji se mogu javiti u oblasti javnih nabavki kako za ponuđače, tako i za UO. Zadatak ispitanika je da na Listi procjeni učestalost javljanja problema od nikad, rijetko, ponekad, često i skoro uvijek. Neki od navedenih problema na Listi su: „greške u definisanju kvalifikacionih uslova“; „nepoznavanje

zakonskih normi“; „žalbeni procesi“; „neblagovremena isporuka roba“; „snižavanje cijena ispod tržišnih“ i dr.

- d) Stavovi i mišljenja o različitim fazama u sprovođenju postupka javnih nabavki UO, mjeren je upitnikom (Upitnik SM-JN-UO 2018), koji se odnosi isključivo na stavove i mišljenja u postupku JN koje pokreću i sprovode UO, a sadrži ukupno 24 tvrdnje raspoređene na petostepenoj skali (ne slažem, ne slažem se, nisam siguran, slažem se, u potpunosti se slažem). Neke od karakterističnih tvrdnji Upitnika su: „UO uvijek na vrijeme planira javnu nabavku.“; „Prilikom planiranja JN UO vrši istraživanje tržišta i provjeru procjenjene vrijednosti predmeta nabavke“; „Žalbe ponuđača često budu opravdane“.
- e) Stavovi i mišljenja o različitim fazama učešća u postupcima javnih nabavki od strane Ponuđača mjeren je upitnikom (Upitnik SM-JN-P 2018), koji sadrži 14 tvrdnji, čije su alternative odgovora raspoređene na petostepenoj skali odgovora od uopšte se ne slažem do u potpunosti se slažem sa navedenom tvrdnjom. Neke od karakterističnih tvrdnji Upitnika su: „Ponuđač ulaže žalbe uglavnom na tendersku dokumentaciju.“; „Ponuđač često plaća penale za kašnjenje u isporuci.“; „Ponuđač redovni prati obavljene planove nabavki.“
- f) Specifični problemi ugovornih organa u provođenju postupka javnih nabavki mjereni su Listom problema (Lista IP-JN-UO 2018), koji se specifično odnose na ulogu ugovornog organa u provođenju postupka javnih nabavki. Lista je konstruisana na osnovu prethodnog uvida u normative i iskustvene situacije, a sadrži ukupno 12 mogućih problema. Zadatak ispitanika je da procjeni učestalost svakog navedenog problema na Listi kroz prethodno zadate kategorije odgovora (nikad, rijetko, ponekad, često ili skoro uvijek se javlja problem). Neke od karakterističnih problema Liste su: „neblagovremeno planiranje javnih nabavki“, „kašnjenje u pokretanju postupka javnih nabavki“; „nemogućnost pripreme kvalitetne specifikacije roba, radova ili usluga“.
- g) Specifični problemi ponuđača u procesu učešća u postupku javnih nabavki mjereni su posebno kreiranom Listom problema (Lista IP-JN-P 2018) koja ispituje prisustvo problema sa kojima se susreću ponuđači u procesu učešća u postupku javnih nabavki na području BiH. Lista sadrži ukupno 11 mogućih problema. Zadatak ponuđača je da procjeni učestalost svakog navedenog problema na Listi kroz navedene kategorije odgovora: nikad, rijetko, ponekad, često ili skoro uvijek se javlja problem. Neki od karakterističnih problema koji su uvršteni na Listu glase: „nemogućnost učešća u procesu JN zbog visoko postavljenih kvalifikacionih uslova“; „česte izmjene zahtjeva ugovornog organa nakon zaključenog ugovora“; „nemogućnost učešća na e-aukciji“.
- h) Profesionalne kompetence subjekata-učesnika u procesu javnih nabavki u BiH mjerene su kroz:
  - i. stručne vještine stečene iskustvom subjekata kroz učešće u pojedinim fazama procesa javnih nabavki i to: planiranje javnih nabavki, izrada tenderske dokumentacije, priprema ponude, rad komisije za JN, žalbeni postupak, praćenje realizacije ugovora, isporuka robe, radova ili usluga
  - ii. učešće u edukacijama sa procjenom njihove korisnosti u domenu sljedećih aspekata: zanimljivost, savremenost, korisnost, primjenljivost, razumjevanja, podsticanje na razmišljanje i doprinos stručnom znanju.
  - iii. Kandidovanju tema za buduće edukacije u oblasti javnih nabavki. Same teme su ispitanici upisivali kao odgovore na otvoreno pitanje ankete: „Koje teme iz oblasti javnih nabavki predstavljaju problem u vašem radu, te biste voljeli da se upoznate sa njima?“

3. Obrada podataka

U obradi podataka prikupljenih u terenskom dijelu istraživanja putem anketnih upitnika, pristupilo se prvo kreiranju matrice za unos podataka u statističkom paketu SPSS 20, a nakon definisanja i unosa varijabli, iste su podvrgnute statističkoj analizi radi njihove interpretacije uz korištenje statističkih postupaka: mjera deskriptivne statistike (frekvencije i procentualne analize, aritmetičke sredine i standardne devijacije), te testa za utvrđivanje razlika između aritmetičkih sredina (t-test).

4. Tok istraživanja

Anketno istraživanje je sprovedeno na području Bosne i Hercegovine u više od 40 opština i gradova, u periodu od 09.07. i 20.11.2018. godine. Ispitanici su ispitivani po principu papir-olovka, lično ili putem e-mail komunikacije ali i grupno za vrijeme učešća u okviru planiranih edukativnih susreta.

DIO IV Rezultati istraživanja

Dopunjena veličinom uzorka, replikativna studija se osnosila na primjenu anketnog upitnika kojima se vršilo ispitivanje stavova i mišljenja o postupku JN, identifikacija naučestalih problema u procesu JN, te raspoloživost profesionalnih resursa i njihove kompetencije za provođenje procesa javnih nabavki kod Ugovornih organa i Ponuđača.

U cilju preglednog prikaza rezultata, interpretacija i analiza dobijenih podataka u dopunjenom izvještaju ćemo prikazati kroz razlike ispitivanih poduzoraka, prema sljedećem:

1. Razlike u procjenama stavova i identifikacija problema u procesu javnih nabavki između ugovornih organa i ponuđača
2. Procjena stavova i identifikacija problema svojstvena ugovornim organima
3. Procjena stavova i identifikacija problema svojstvena ponuđačima
4. Profesionalne kompetence potrebne za učešće i provođenje procesa javnih nabavki
5. Stavovi o žalbenim procesima u procesu javnih nabavki
6. Analiza stavova i identifikovanih problema u procesu javnih nabavki prema rodu.

1. Procjena stavova i identifikacija problema u procesu javnih nabavki

1.1. Razlike između ugovornih organa i ponuđača o postupku javnih nabavki u BiH

Rezultate istraživanja o stavovima ugovornih organa i ponuđača u postupku javnih nabavki ćemo prikazati kroz tri segmenta:

- planiranja javnih nabavki;
- pripreme tenderske dokumentacije;
- provođenja procesa JN, ugovaranja i praćenje realizacije ugovora.

Ispitanici su na Upitniku stavova o postupku javnih nabavki imali zadatak da izraze sopstveni stepen slaganja na petostepenoj skali od uopšte se ne slažem do potpunosti se slažem. Dakle, pri minimumu 1, a maksimumu 5, dobijena viša prosječna vrijednost označava i veći stepen slaganja sa ispitivanom tvrdnjom, odnosno stavom. Prosječna vrijednost koja se kreće oko 2.5 označava nesigurnost u pogledu stepena saglasnosti ispitanika, dok sve vrijednosti ispod ili iznad naznačene, označavaju manji, odnosno veći stepen saglasnosti.

Procjena stavova u pogledu planiranja JN

Na osnovu razlika u pogledu aritmetičkih sredina između podgrupa ugovornih organa i ponuđača (Tabela 2.), uviđa se postojanje razlika u stavovima koji se odnose na planiranje javnih nabavki. Ispitanici iz podgrupe ugovornih organa su u većoj mjeri u odnosu na ispitanike iz podgrupe ponuđača, saglasni sa tim da UO blagovremeno objavljuju planove nabavke ($t=7.825$, $p < .001$), da planirani rokovi za provođenje javnih nabavki ometaju zaključivanje ugovora sa izabranim ponuđačem zbog žalbi drugih ponuđača ($t= 5.167$, $p < .001$), kao i da UO poštuju rokove za pokretanje postupka nabavke definisane planom ($t= 5.243$, $p < .001$). Analiza rezultata nije pokazala da postoje razlike između podgrupa ispitanika u pogledu stavova o "cijepanju" predmeta nabavke pri planiranju. Dakle, ponovljena analiza nije pokazala odstupanja u odnosu na prethodnu, izuzev što se može konstatovati da su potvrđene razlike ubjedljivije.

Tabela 2. Razlike podgrupa u pogledu stavova i mišljenja o procesu planiranja JN (t-test)

Tvrđenje	Gr	N	M	SD	t-test	p
1. UO blagovremeno objavljuju planove nabavke	UO	160	3.83	.85	7.825	.000***
	P	102	2.93	.93		
2. Dešavalo se da pri planiranju JN za UO ili za poslovnicu (organizacionu jedinicu) dođe do „cijepanja“ predmeta nabavke	UO	155	2.93	1.02	2.802	.006
	P	97	3.28	.92		
3. Planirani rokovi za provođenje javnih nabavki zbog žalbi ometaju zaključivanje ugovora sa izabranim ponuđačem	UO	162	4.19	.86	5.167	.000***
	P	103	3.56	1.03		
4. UO poštuju rokove za pokretanje postupka nabavke definisane u planu nabavki	UO	162	3.62	.99	5.243	.000**
	P	104	2.99	.93		
5. Čest problem u procesu javnih nabavki je kasno pokretanje postupka nabavke, što utiče na blagovremeno zaključenje ugovora i blagovremenu isporuku roba, radova ili usluga	UO	164	3.46	.99	-1.143	.254
	P	105	3.60	.94		

*** p < .001, razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou p<.001
** p < .01, razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou p<.01
* p < .05, razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou p<.05

Procjene stavova u pogledu pripreme tenderske dokumentacije

Procjena stavova i mišljenja u pogledu pripreme tenderske dokumentacije se u ovom istraživanju odnosila na iskazivanje (ne)saglasnosti ispitanika iz podgrupe UO i ponuđača u pogledu definisanja kvalifikacionih uslova i postavljanja tehničkih specifikacija. Stavovi i mišljenja ispitanika su procjenjeni na osnovu devet tvrdnji Upitnika SM-JN 2018, a kao i u prethodnom slučaju viša prosječna vrijednost znači veći stepen saglasnosti na kontinuumu od 1 do 5, te su prikazani u Tabeli 3.

Rezultati dobijeni pomoću primjene t-testa za utvrđivanje razlika između aritmetičkih sredina potvrđuju prethodno dobijene razlike između podgrupa, za koje je primjetno da su izraženije, ali pronalaze i dodatne razlike u pogledu stavova između podgrupa. Potvrđena je ranija statistički značajna razlika u pogledu stava o tome da u nekim situacijama nije moguće precizno i unaprijed definisati kvalifikacione uslove za JN. Naime, UO su više naklonjeni navedenom mišljenju nego ispitanici iz podgrupe ponuđača (Tabela 3).

Ponovljenom analizom na većem uzorku, pronađena je i statistički značajna razlika u odnosu na stav da tehničke specifikacije koje se navode u tenderskoj dokumentaciji nekada očigledno podstiču diskriminaciju među ponuđačima, i ovakav stav je izraženiji na poduzorku ponuđača.

Tabela 3. Razlike podgrupa u pogledu stavova i mišljenja o pripremi tenderske dokumentacije (t-test)

Tvrđenje	Gr	N	M	SD	t-test	p
6. Jasno definisani kvalifikacioni uslovi mogu spriječiti ulaganje žalbi	UO	165	3.83	1.07	-3.320	.001***
	P	105	4.21	.81		
7. Jasno definisani kriteriji za odabir ponuđača (za dodjelu ugovora) mogu spriječiti mnoge kasnije probleme u ugovaranju predmeta nabavke	UO	164	4.13	.87	-2.256	.025*
	P	105	4.35	.71		
	UO	165	3.96	.75	-.510	.611

8. Standardizovana forma tenderske dokumentacije može pozitivno uticati na ishod cjelokupnog procesa JN	P	105	4.02	.94		
9. Bez obzira na postojanje jasno definisanih kvalifikacionih uslova i kriterijuma za dodjelu ugovora JN, neki problemi su neizbježni	UO	164	3.89	.86	1.860	.064
	P	104	3.70	.77		
10. U nekim situacijama nije moguće precizno i unaprijed definisati kvalifikacione uslove za JN	UO	164	3.72	.94	4.505	.000***
	P	103	3.14	1.09		
11. Navođenje jasnih tehničkih specifikacija za predmet JN smanjuje mogućnosti različitih zloupotreba	UO	164	4.21	.70	1.856	.065
	P	104	4.00	.99		
12. Postojanje standardnih oblika tenderske dokumentacije bi spriječilo diskriminaciju pri izboru najpovoljnijeg ponuđača	UO	162	3.64	.89	-1.169	.244
	P	104	3.78	1.02		
13. Ponuđači učestvuju kao grupa ponuđača	UO	149	3.29	1.01	-.076	.940
	P	94	3.30	.88		
14. Tehničke specifikacije koje se navode u tenderskoj dokumentaciji nekada očigledno podstiču diskriminaciju među ponuđačima	UO	163	3.17	1.03	6.886	.000***
	P	104	3.97	.85		
*** p < .001, razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou p < .001						
** p < .01, razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou p < .01						
* p < .05, razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou p < .05						

Procjene stavova o provođenju procesa JN, ugovaranju i praćenju realizacije ugovora

Treći segment procjene stavova odnosio se na stavove o procesu provođenja JN, zaključenja ugovora i praćenja njegove realizacije. Dobijeni rezultati o stepenu saglasnosti ispitanika i razlikama u stavovima ispitivanih podgrupa prikazani su u Tabeli 4, i kongruentni su sa ranijim nalazima, s tim da su dobijene razlike nešto izraženije. Sumirano, iz analize podataka, prikazanim u Tabeli 4. može se u ponovljenoj analizi konstatovati sljedeće:

- Ispitani UO i ponuđači u priličnoj mjeri izražavaju saglasnost sa tim da dobro pripremljena specifikacija roba, radova ili usluga omogućava dobru realizaciju ugovora i da se za sprječavanje problema u praćenju ugovorene JN trebaju sprovoditi dodatne kontrole i procedure, i u pogledu tih stavova ne nalazimo postojane statistički značajne razlike u stavovima ispitanika različitih podgrupa.
- Ispitanici obje grupe su u većem broju slučajeva mišljenja da se za svaki zaključen ugovor, imenuje osoba koja će pratiti realizaciju ugovora.
- Da problemi u isporuci robe, radova ili usluga uglavnom nastaju zbog loše pripremljene specifikacije roba, radova ili usluga koje UO želi da nabavi, slaže se veći broj ispitanika iz grupe ponuđača, ali ne i iz podgrupe UO, te se u pogledu ovog stava između podgrupa ispitanika evidentiraju i statistički značajne razlike.
- Razlike u stavovima između podgrupa ispitanika su uočene i u pogledu stava da kada se sve dobro ispregovara sa "odabranim" ponuđačem, nema problema u provođenju postupka javne.
- Nisu evidentirane statistički značajne razlike između UO i ponuđača u odnosu na stav da je dobro dati prednost provjerenom ponuđaču sa kojim postoji dobra saradnja.

Ono što je promjena u odnosu na raniju analizu jeste da je došlo do ustanovljena statistički značajna razlika između ispitivanih grupa u pogledu stava da UO često mijenjaju tendersku dokumentaciju, s čim su u većoj mjeri saglasni ispitanici podgrupe ponuđača, što nije bila evidentirana razlika u prvoj analizi na manjem uzorku (Tabela 4.).

Tabela 4. Razlike podgrupa u pogledu stavova i mišljenja o provođenju procesa JN, ugovaranja i praćenje realizacije ugovora (t-test)

Tvrđnje	Gr	N	M	SD	t-test	p
15. Kad se sve dobro ispregovara sa "odabranim" ponuđačem, nema problema u provođenju postupka JN	UO	159	2.99	1.17	-3.203	.002**
	P	104	3.43	1.03		
16. UO često mijenjaju tendersku dokumentaciju	UO	164	2.73	.85	-3.279	.001**
	P	104	3.09	.89		
17. Dobro je dati prednost provjerenom ponuđaču sa kojim postoji dobra saradnja	UO	160	2.91	1.14	-1.493	.137
	P	105	3.13	1.20		
18. Da bi se spriječili problemi u praćenju ugovorene JN treba sprovesti dodatne kontrole i procedure	UO	161	3.99	.86	-.528	.598
	P	105	4.04	.69		
19. Za svaki zaključen ugovor, imenuje se osoba koja će pratiti realizaciju ugovora	UO	162	3.83	1.01	-.919	.259
	P	105	3.93	.86		
21. Problemi u isporuci robe, radova ili usluga uglavnom nastaju zbog loše pripremljene specifikacije roba, radova ili usluga koje UO želi da nabavi	UO	163	3.14	1.07	-3.715	.000***
	P	105	3.62	1.00		
23. Dobro pripremljena specifikacija roba, radova ili usluga omogućava dobru realizaciju ugovora	UO	163	4.12	.80	-.904	.367
	P	104	4.21	.77		
22. Izmjene zaključenog ugovora, su više pravilo nego izuzetak	UO	162	2.33	.94	-5.767	.000***
	P	104	3.01	.94		
24. Kako stoje stvari trenutno, više UO ne poštuju ugovoreno, nego ponuđači	UO	164	2.34	1.03	-10.87	.000***
	P	105	3.65	.92		

*** p < .001, razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou p<.001
** p < .01, razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou p<.01
* p < .05, razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou p<.05

1.2. Identifikacija problema u procesu javnih nabavki

Identifikacija problema u postupku JN, u ovom istraživanju, podrazumjevala je procjenu učestalosti javljanja pojedinih problema u određenim fazama postupka JN: fazi planiranja i provođenja postupka i fazi zaključivanja i praćenja realizacije ugovora. Procjene učestalosti javljanja problema u fazi planiranja i provođenja postupka JN procjenjene su na osnovu 18 zadatih tvrdnji, a procjene problema u fazi zaključivanja ugovora i praćenja njegove realizacije procjenjena su na osnovu 11 tvrdnji u kategorijama odgovora nikada se ne javlja problem ili rijetko se javlja, ponekad se javlja i često ili skoro uvijek se javlja. Procjena stepena učestalosti se kreće od minimuma 1 do maksimum 5, te veća prosječna vrijednost označava i učestaliju prisutnost problema.

Dobijeni rezultati procjene učestalosti problema i razlika u procjenama učestalosti između ispitanika iz podgrupe UO i podgrupe ponuđača prikazani su u Tabelama 5. i 6., odvojeno za fazu planiranja i provođenja postupka i fazu zaključivanja i praćenja realizacije ugovora.

Generalno, ispitanici iz grupe ponuđača prisutnost problema procjenjuju učestalijim u odnosu na podgrupu ugovornih organa. Razlike u procjeni prisutnosti problema između ispitivanih podgrupa su statistički značajne izuzev u slučajevima procjene učestalosti u odnosu na probleme neblagovremenog izvođenja radova i nepostojanja posebnih sektora koji s eisključivo bave javnim nabavkama.

Izdvojene probleme ispitanici iz podgrupe ispitanika UO, rijetko procjenju kao veoma učestale odnosno probleme koji se često javljaju. Uočena je tendencija minimiziranja učestalosti problema u procjenama od strane ispitanika iz podgrupe ugovornih organa. Minimizacija se ogleda u većoj koncentraciji odgovora u kategoriji „ponekad se javlja problem“, a znatno niže frekventnosti odgovora u kategoriji „često se javlja problem“. Sve navedene probleme ispitanici iz podgrupe ponuđača procjenjuju kao česte u više od 50% slučajeva.

Ispitanici iz podgrupe UO kao najučestalije probleme u fazi planiranja i provođenja postupka JN procjenjuju sljedeće:

- Izmjene plana nabavki od strane ugovornog organa;
- Dug protok vremena između planiranja i pokretanja JN;
- Kašnjenje u pokretanju postupka nabavke u odnosu na plan nabavki;
- Greške u definisanju kvalifikacionih uslova;
- Nepostojanje jasno definisanih tehničkih specifikacija;
- Provođenje pregovaračkog postupka bez objave obavještenja.

Ispitanici iz podgrupe ponuđača, kao najučestalije probleme u fazi planiranja i provođenja postupka JN procjenjuju sljedeće:

- Dug protok vremena između planiranja i pokretanja JN;
- Kašnjenje u pokretanju postupka nabavke u odnosu na plan nabavki;
- Prisutnost protekcije prema pojedinim ponuđačima koja se postavlja kao kvalifikacioni uslov;
- Postavljanje ograničenja u tehničkim specifikacijama, koja pogoduju određenim ponuđačima;
- Nekvalitetno pripremljena tehnička specifikacija;
- Dug protok vremena od predaje ponuda do zaključenja ugovora.

Ispitanici iz podgrupe UO kao najučestalije probleme u fazi zaključivanja i praćenja realizacije ugovora JN procjenjuju sljedeće:

- Nekvalitetna isporuka roba, radova ili usluga;
- Isporuka roba ili usluga neodgovarajućeg kvaliteta/kvantiteta;
- Neblagovremena isporuka ugovorenog;
- Neblagovremeno izvođenje ugovorenih radova.

Ispitanici iz podgrupe ponuđača, kao najučestalije probleme u fazi zaključivanja i praćenja realizacije ugovora JN procjenjuju sljedeće:

- Neblagovremena isporuka ugovorenog;
- Neblagovremeno izvođenje ugovorenih radova;

- Isporuka roba ili usluga neodgovarajućeg kvaliteta/kvantiteta;
- Nepoštovanje ugovora od strane dobavljača;
- Zahtjevi za izmjenom ugovora zbog loše tehničke specifikacije.

Tabela 5. Razlike podgrupa u pogledu procjene učestalosti problema u fazi planiranja i provođenja postupka JN (t-test)

Tvrđenje	Gr	N	M	SD	t-test	p
1. Neobjavljivanje planova nabavki na web stranici ugovornog organa	UO	163	2.14	1.08	-9.378	.001***
	P	104	3.23	.82		
2. Neblagoremeno objavljivanje planova nabavki na web stranici ugovornog organa	UO	159	2.30	1.09	8.382	.000***
	P	105	3.30	.83		
3. Izmjene plana nabavki od strane ugovornog organa	UO	163	2.99	.90	-3.131	.002**
	P	103	3.31	.77		
4. "Cijepanje" predmeta nabavke	UO	160	2.32	.95	-7.156	.000***
	P	105	3.17	.95		
5. Dug protok vremena između planiranja i pokretanja JN	UO	163	2.92	1.02	-6.851	.000***
	P	104	3.68	.79		
6. Kašnjenje u pokretanju postupka nabavke u odnosu na plan nabavki	UO	163	2.83	.91	-8.195	.000***
	P	105	3.72	.84		
7. Greške u definisanju kvalifikacionih uslova	UO	162	2.47	.87	-8.374	.000***
	P	103	3.34	.80		
8. Pogrešno definisanje kriterija za dodjelu ugovora	UO	159	2.11	.96	-7.271	.000***
	P	103	2.96	.90		
9. Izostavljanje važnih elemenata koje treba da sadrži tenderska dokumentacija	UO	161	2.11	.90	-7.935	.000***
	P	105	3.05	.97		
10. Prisutnost protekcije prema pojedinim ponuđačima koja se postavlja kao kvalifikacioni uslov	UO	158	1.96	1.05	-14.49	.000***
	P	104	3.68	.88		
11. Postavljanje ograničenja u tehničkim specifikacijama, koja pogoduju određenim ponuđačima	UO	159	2.04	1.09	-14.47	.000***
	P	104	3.76	.83		
16. Nepostojanje jasno definisanih tehničkih specifikacija	UO	160	2.49	.93	-7.822	.000***
	P	105	3.42	.95		
17. Provođenje pregovaračkog postupka bez objave obavještenja	UO	159	2.21	.89	-6.534	.000***
	P	103	2.92	.84		
20. Snižavanja cijena ispod tržišnih cijena	UO	161	2.27	1.11	-9.190	.000***
	P	103	3.51	1.05		
21. Nekvalitetno pripremljena tehnička specifikacija	UO	161	2.33	.96	-10.79	.000***
	P	104	3.57	.88		
22. Protekcije prema ponuđačima od strane ugovornog organa	UO	160	1.90	1.00	-13.79	.000***
	P	104	3.53	.89		
38. Dug protok vremena od predaje ponuda do zaključenja ugovora	UO	157	2.46	1.07	-8.89	.000***
	P	104	3.55	.89		
39. Nepostojanje propisane standardne forme tenderske dokumentacije	UO	152	2.44	1.17	-7.074	.000***
	P	103	3.39	.96		

*** znači $p < .001$ (razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou $p < .001$; ** znači $p < .01$ (razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou $p < .01$; znači $p < .05$ (razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou $p < .05$

Tabela 6. Razlike podgrupa u pogledu procjene učestalosti problema u fazi zaključivanja i praćenja realizacije ugovora JN (t-test)

Tvrdnje	Gr	N	M	SD	t-test	p
12. Zahtjevi za izmjenom ugovora zbog loše tehničke specifikacije, na osnovu koje je dostavljena ponuda i zaključen ugovor	UO	160	2.00	.97	-7.791	.000***
	P	103	2.91	.90		
13. Nekvalitetna isporuka roba, radova ili usluga	UO	158	2.82	1.00	-1.103	.271
	P	104	2.96	.99		
23. Nepoštovanje ugovora od strane dobavljača	UO	161	2.54	.99	-2.510	.013*
	P	102	2.84	.93		
24. Nepoštovanje ugovora od strane ugovornog organa	UO	159	1.82	.92	-	.000***
	P	104	2.76	.92		
25. Neblagovremena isporuka ugovorenog	UO	159	2.60	.99	-	.029*
	P	102	2.86	.92		
26. Isporuka roba ili usluga neodgovarajućeg kvaliteta/kvantiteta	UO	154	2.65	1.04	-1.159	.209
	P	102	2.81	1.01		
27. Zahtjevi za izmjenom ugovora nakon njegovog potpisa	UO	158	1.87	.92	-5.126	.000***
	P	103	2.52	1.06		
28. UO ne naručuje ugovoreno	UO	155	1.70	.85	-	.000***
	P	104	2.51	1.01		
29. Neadekvatno praćenje izvršenja ugovora od strane ugovorenog organa	UO	159	2.18	1.06	-4.774	.000***
	P	104	2.84	1.11		
30. Neadekvatno praćenje izvršenja ugovora od strane ponuđača	UO	156	2.30	.92	-2.429	.016*
	P	102	2.61	1.04		
31. Neblagovremeno izvođenje ugovorenih radova	UO	152	2.59	1.07	-1.853	.065
	P	102	2.84	1.05		

*** znači $p < .001$ (razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou $p < .001$; ** znači $p < .01$ (razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou $p < .01$; znači $p < .05$ (razlika između aritmetičkih sredina je statistički značajna na nivou $p < .05$

Dobijeni podaci prikazani u Tabeli 6. pokazuju razlike u procjeni učestalosti problema u fazi zaključivanja i praćenja realizacije ugovora između UO i ponuđača. Podaci ukazuju na to da većinu pojedinačno navedenih problema, koji se odnose na zaključivanje ugovora i praćenje njegove realizacije ispitanici iz podgrupe ponuđača procjenjuju kao učestalije u odnosu na ispitanike iz podgrupe ugovornih organa.

Procijenjeni problemi koje ispitanici iz podgrupe ponuđača vide kao učestalije u odnosu na ispitanike iz podgrupe ugovornih organa su:

- Zahtjevi za izmjenom ugovora zbog loše tehničke specifikacije;
- Nepoštovanje ugovora od strane ugovornog organa;
- Zahtjevi za izmjenom ugovora nakon njegovog potpisa;
- UO ne naručuje ugovoreno;
- Neadekvatno praćenje izvršenja ugovora od strane ugovorenog organa, ali i od strane ponuđača;
- Neblagovremena isporuka ugovorenog.

Ovo navodi na zaključak, sličan kao i u prethodnoj interpretaciji rezultata, da su ispitanici iz podgrupe ugovornih organa imali tendenciju davanja socijalno poželjnih odgovora ili minimiziranja problema ili su ispitanici iz podgrupe ponuđača imali tendenciju naglašavanja učestalosti problema. Upravo ovakve dileme mogu riješiti direktni odgovori dobijene u diskursima fokus grupa. U odnosu na prethodno analizu, ponovljena analiza na većem uzorku dale je isovjetne rezultate sa nešto izraženijim razlikama.

2. Procjena stavova i identifikacija problema svojstvena ugovornim organima

Kao i u akcionom istraživanju, tako je i replikativnom istraživanju sa proširenim uzorkom, pažnja fokusirana na stavove i probleme u oblasti javnih nabavki specifični za poslove Ugovornih organa u Bosni i Hercegovini.

Dobijeni rezultati su prikazani kroz:

- Procjenu stavova o javnim nabavkama svojstvenu Ugovornim organima, i
- Identifikaciju problema u procesu javnih nabavki sa kojima se susreću UO, odnosno procjenu učestalosti identifikovanih problema.

U Tabeli 7. su prikazane prosječne vrijednosti i standardne devijacije dobijene na kontinuumu procjene od 1 do 5, pri čemu je 1 označavao krajnju nesaglasnost, a 5 potpunu saglasnost. Dakle, veće prosječne vrijednosti označavaju veći stepen saglasnosti ispitanika na Upitniku stavova o JN. Na listi procjene učestalosti problema procjene su se kretale, takođe od 1 do 5, pri čemu veća prosječna vrijednost označava i veću prisutnost problema.

Tabela 7. Prosječne vrijednosti i standardne devijacije procjene stavova o JN svojstve UO

RBr	Tvrđnja	N	M	SD
1	UO uvijek na vrijeme planira javnu nabavku	159	3.81	.97
2	Dešavalo se da pri planiranju JN za UO ili za poslovnicu (organizacionu jedinicu) dođe do „cijepanja“ predmeta nabavke	159	2.57	1.05
3	Sektor/odjeljenje za koje se vrši nabavka se uvijek konsultuje prilikom planiranja nabavke (direktno uključeno u planiranje nabavki ili na neki drugi način konsultovano prilikom planiranja nabavki)	159	3.88	.97
4	Sa sektorom/odjeljenjem za koje se vrši nabavka održava se stalna komunikacija u toku cjelokupnog procesa nabavke (putem učešća u komisiji za nabavke)	160	3.92	.96
5	UO, za provođenje postupka nabavke imenuje komisiju u kojoj većina članova poznaje propise o javnim nabavkama	159	3.87	.94
6	Prilikom planiranja JN, UO vrši istraživanje tržišta i provjeru procijenjene vrijednosti predmeta nabavke	161	3.78	.84
7	UO uvijek na vrijeme planira javnu nabavku	160	3.67	.90
8	Zbog pogrešno definisanih kvalifikacionih uslova i kriterija za odabir ponuđača dešava se da je UO pretrpio štetu	158	2.82	.96
9	UO ima standardnu formu tenderske dokumentacije	158	3.65	.96
10	UO poštuje rokove za pokretanje postupka nabavke definisane u planu nabavki	160	3.67	.88
11	UO često mijenja plan nabavki	160	2.88	1.02
12	UO često zaprima žalbe	159	2.44	.93
13	U procesu JN često se javljaju problemi	158	2.85	.98
14	UO često ima problema kod isporuke robe, radova ili usluga	155	2.57	.89
15	UO redovno posjećuje edukacije iz javnih nabavki	159	3.36	1.02
16	UO često mijenja zaključeni ugovor (po zahtjevu ugovornog organa ili ponuđača)	161	2.01	.87
17	UO vrši centralizovane nabavke za potrebe javnih ustanova/javnih preduzeća koja se finansiraju iz budžeta opštine/grada	149	2.34	1.11
18	Za svaki zaključeni ugovor, UO imenuje osobu/osobe ili komisiju koja će pratiti realizaciju ugovora	161	3.53	1.04
19	Tendersku dokumentaciju pripremaju stručna lica	159	3.92	.77
20	UO često mijenja tendersku dokumentaciju	159	2.29	.78
21	Ponuđači često ne poštuju ugovoreno	159	2.81	.89
22	Žalbe ponuđača često budu opravdane	161	2.38	.81
23	Čest problem u procesu javnih nabavki je kasno pokretanje postupka nabavke, što utiče na blagovremeno zaključenje ugovora, a samim tim na blagovremenu isporuku robe, radova ili usluga	155	2.91	.94

24	UO često zaprima ponude od grupe ponuđača	155	2.46	.87
Legenda: N – veličina uzorka; M- prosječna vrijednost; SD – standardna devijacija				

Rezultati prikazani u Tabeli 7. pokazuju da su ispitanici iz podgrupe ugovornih organa u velikoj mjeri saglasni sa tim:

- da tendersku dokumentaciju pripremaju stručna lica; da UO, za provođenje postupka nabavke imenuje komisiju u kojoj većina članova poznaje propise o javnim nabavkama;
- da UO imenuje osobu ili komisiju koja će pratiti realizaciju ugovora;
- da UO uvijek na vrijeme planira javnu nabavku, da poštuje rokove za pokretanje postupka nabavke definisane planom, kao i da vrši istraživanje tržišta i provjeru procijenjene vrijednosti predmeta nabavke prilikom planiranja ;
- da se sa sektor/odjeljenje za koje se vrši nabavka uvijek vrše konsultuje prilikom planiranja nabavke i održava stalna komunikacija u toku cjelokupnog procesa nabavke;
- da UO ima standardnu formu tenderske dokumentacije

Prosječne vrijednosti navedenih stavki se kreću od 3.65 do 3.92. U poređenju sa istraživanjem izvršenom na manjem uzorku nije bilo odstupanja u pogledu saglasnosti sa različitim tvrdnjama, ali se može konstatovati da su prosječne vrijednosti saglasnosti nešto veće.

Primjetnu nesaglasnost su ispitanici iz podgrupe ugovornih organa izrazili prema tvrdnjama (Tabela 7.):

- da UO često mijenja zaključeni ugovor (po zahtjevu ugovornog organa ili ponuđača);
- da UO često mijenja tendersku dokumentaciju;
- da UO vrši centralizovane nabavke za potrebe javnih ustanova/javnih preduzeća koja se finansiraju iz budžeta opštine/grada;
- da žalbe ponuđača često budu opravdane.

Prosječne vrijednosti stepena saglasnosti na navedene tvrdnje se kreću od 2.01 do 2.38. U odnosu na ranije istraživanje nije bilo odstupanja.

Najprisutniji problemi u procesu JN prema mišljenjima ispitanih ugovornih organa su (Tabela 8.):

- Jasnost u definisanje kvalifikacionih uslova;
- Nepostojanje posebnog sektora/službe zadužene isključivo za poslove javnih nabavki;
- Nemogućnost pripreme kvalitetne specifikacije roba, radova ili usluga;
- Neblagovremena isporuka roba, radova ili usluga;
- Nepoštovanje kvaliteta pri isporuci roba, radova ili usluga;
- Kašnjenja u pokretanju postupka nabavke

Međutim, ni jedan od ispitanih problema, prema samoiskazima ugovornih organa nije učestalo prisutan. Naime, prosječne vrijednosti pri minimumu 1, nikada se ne dešava problem do maksimuma 5, skoro uvijek je prisutan problem, se kreću od 1.85 do 2.89, odnosno kreću se u kategoriji odgovora rijetko ili ponekad se dešava. U odnosu na podatke prve analize nije bilo značajnih odstupanja. Ispitanici u većoj mjeri smatraju da nisu prisutni problemi koji se odnose na (Tabela 8.):

- Nepostojanje internog akta koji reguliše proces JN;
- Neblagovremeno objavljivanje planova nabavki na web stranici ugovornog organa, što je kongruentan podatak prethodnoj analizi;

Tabela 8. Prosječne vrijednosti i standardne devijacije procjene učestalosti problema u JN svojstvene za UO

RBr	Problemi	N	M	SD
1	Neblagovremeno planiranje JN	159	2.22	.99
2	Neblagovremeno objavljivanje planova nabavki na web stranici ugovornog organa	157	1.85	.94
3	Nepostojanje internog akta koji reguliše proces JN	156	1.87	1.15
4	Nepostojanje posebnog sektora/službe zadužene isključivo za poslove javnih nabavki	153	2.70	1.53
5	Kašnjenja u pokretanju postupka nabavke	159	2.35	.89
6	Nepostojanje stručnih lica za izradu kvalitetne tenderske dokumentacije	157	2.17	1.11
7	Nepostojanje stručnih lica za učešće u komisiji za JN	159	2.21	1.07
8	Nepostojanje stručnih lica za praćenje realizacije ugovora	157	2.34	1.11
9	Jasno definisanje kvalifikacionih uslova	157	2.89	1.40
10	Nemogućnost pripreme kvalitetne specifikacije roba, radova ili usluga	156	2.28	.90
11	Neblagovremena isporuka roba, radova ili usluga	156	2.46	.88
12	Nepoštovanje kvaliteta pri isporuci roba, radova ili usluga	155	2.48	.95

3. Procjena stavova i identifikacija problema svojstvena ponuđačima

Kao i za ispitanike iz podgrupe UO, i za ispitanike iz podgrupe ponuđača je izvršena procjena stavova i prisutnosti problema u oblasti JN, za koje se smatralo da su specifični za ponuđače u BiH. Dobijeni rezultatu su, takođe, predstavljeni kroz:

- Procjenu stavova o JN svojstvenu ponuđačima, i
- Identifikaciju problema u procesu JN sa kojima se susreću ponuđači.

U Tabeli 9. su prikazane prosječne vrijednosti i standardne devijacije, koje su procjenjivane na isti način kao i kod poduzorka UO. Viša prosječna vrijednost označava veću učestalost problema. Dobijene prosječne vrijednosti na sve tvrdnje upitnika o stavovima ponuđača o postupku JN se kreću od 1.94 do 4.29, a za listu problema namjenjenu ponuđačima, od prosječne vrijednosti 2.92 do 3.60, pri čemu je minimum 1, a maksimum 5. (Tabela 9. i Tabela 10).

Tabela 9. Prosječne vrijednosti i standardne devijacije procjene stavova o JN svojstvene za ponuđače

RBr	Tvrdnje	N	M	SD
1	Ponuđač redovno prati objavljene planove nabavki (na web stranicama ugovornog organa)	103	3.60	1.06
2	Ponuđač ulaže žalbe uglavnom na tendersku dokumentaciju	103	3.00	1.06
3	Ponuđač prati obavještenja o nabavci putem portal javnih nabavki	103	4.30	.88
4	Ponuđač redovno prisustvuje javnom otvaranju ponuda	103	3.50	1.11
5	Ponuđač redovno učestvuje u e-aukciji	103	3.50	1.33
6	Ponuđač redovno posjećuje edukacije iz javnih nabavki	102	3.00	1.09
7	Ponuđač nije imao primjedbi od strane ugovornog organa na kvalitet isporučene robe, radova ili usluga	101	3.90	1.03
8	Ponuđač ne kasni pri isporuci robe, radova ili usluga	102	3.90	.99
9	Ponuđač često plaća penale za kašnjenje u isporuci	62	1.90	1.00
10	Ponuđaču je UO prigovarao na kvalitet isporuke i tražio otklanjanje nedostataka	102	2.20	1.11
11	Za svaki zaključen ugovor, ponuđač imenuje osobu/osobe ili komisiju koja će pratiti realizaciju ugovora, tj. blagovremenost i kvalitet isporuke robe, radova ili usluga	102	3.60	1.17
12	Žalbe ponuđača često budu uvažene od strane ugovornog organa ili Kancelarije/Ureda za razmatranje žalbi	102	3.20	.95
13	Ponuđač često učestvuje u procesu JN kao član grupe	102	2.80	.93
14	Ponuđač angažuje advokatsku kancelariju za ulaganje žalbe (žalbeni postupak)	102	2.90	1.22

Rezultati prikazani u Tabeli 9. pokazuju da su ispitanici iz podgrupe ponuđača u velikoj mjeri saglasni sa tim:

- da ponuđač prati obavještenja o nabavci putem portal javnih nabavki i da redovno prati objavljene planove nabavki;
- da ponuđač nije imao primjedbi od strane ugovornog organa na kvalitet isporučene robe, radova ili usluga;
- da ponuđač ne kasni pri isporuci robe, radova ili usluga.

Navedene tvrdnje su i u ranijoj analizi istaknute kao tvrdnje sa najvećim stepenom saglasnosti.

Nesaglasnost su ispitanici iz podgrupe ponuđača izrazili prema tvrdnjama, koje su se odnosile na (Tabela 9.) sljedeće:

- Ponuđaču je UO prigovarao na kvalitet isporuke i tražio otklanjanje nedostataka
- Ponuđač često plaća penale za kašnjenje u isporuci, što su i u ranijoj analizi tvrdnje sa najmanjim stepenom kongruentnosti.

Tabela 10. Prosječne vrijednosti i standardne devijacije procjene učestalosti problema u JN svojstvene za ponuđače

RBr	Problemi	N	M	SD
1	Nemogućnost učešća u procesu JN zbog visoko postavljenih kvalifikacionih uslova	102	3.10	.93
2	Neobjavljeni planovi nabavki od strane ugovornog organa, na web stranici ugovornog organa	103	3.00	.83
3	Nepostojanje internog akta koji reguliše proces JN (priprema ponude, prikupljanje dokumentacije,...)	100	2.80	.98
4	Nepostojanje posebnog sektora/službe ili osobe zadužene isključivo za poslove javnih nabavki (priprema ponude, prikupljanje dokumentacije,...)	102	2.90	1.30
5	Česte izmjene zahtjeva ugovornog organa nakon zaključenog ugovora	103	2.60	.96
6	Nepostojanje stručnih lica za izradu kvalitetne ponude	100	2.70	1.20
7	Isporuka nekvalitetne robe, radova ili usluga	99	2.10	.95
8	Nepostojanje stručnih lica za praćenje realizacije ugovora (blagovremenost i kvalitet robe, radova ili usluga)	102	2.50	1.08
9	Dug protok vremena od predaje ponude do donošenja odluke o dodjeli ugovora (sporst rada komisije za JN)	102	3.30	.95
10	Nemogućnost učešća u e-aukciji	98	2.20	.96
11	Neblagovremena isporuka roba, radova ili usluga	99	2.20	.96

Dobijene prosječne vrijednosti na listi problema sa kojima se susreću ponuđači u procesu JN se kreću od prosječnih vrijednosti 2.12 do 3.26, a na listi problem. Kao najučestaliji problemu u procesu javne nabavki, prema mišljenjima ispitanih ponuđača, identifikovani su sljedeće probleme (Tabela 10):

- Dug protok vremena od predaje ponude do donošenja odluke o dodjeli ugovora, odn. sporst rada komisije za JN;
- Nemogućnost učešća u procesu JN zbog visoko postavljenih kvalifikacionih uslova;
- Neobjavljeni planovi nabavki od strane ugovornog organa, na web stranici ugovornog organa.

Prema mišljenjima ispitanika iz podgrupe ponuđača, u manjoj mjeri su prisutni problemi koji se odnose na:

- Isporuku nekvalitetne robe, radova ili usluga;
- Nemogućnost učešća u e-aukciji; i
- Neblagovremena isporuka roba, radova ili usluga

Podaci dobijeni u ponovljenoj studiji na proširenom uzorku potvrđuju ranije nalaze.

4. Profesionalne kompetence potrebne za učešće i provođenje procesa JN

Ispitivanje profesionalnih kompetencija za sprovođenje JN od strane UO i učešće u JN od strane ponuđača ispitani su na isti način kao i u prethodnoj akcionoj studiji na malom uzorku.

Podsjećamo, profesionalne kompetence subjekata u ovom istraživanju odnosile su se na:

- Registrovanje stečenih iskustava u pojedinim fazama procesa JN ispitanika iz podgrupa ugovornih organa i ponuđača;
- Procjenu učestalosti problema u javnim nabavkama koji se odnose na postojanje uslova, profesionalna znanja i vještine
- Broj edukacija u kojima su učestvovali poslovni subjekti i procjenu njihovog kvaliteta
- Procjenu potreba za edukacijama usmjerenim na određene teme u oblasti javnih nabavki

4.1. Iskustva poslovnih subjekata u fazama procesa JN

Tabela 11. Učešće u procesu javnih nabavki podgrupa: frekvencije i procenti

Poslovni subjekt	Učešće u JN			
	DA		NE	
	f	%	f	%
UO	151	91.5	14	8.5
Ponuđač	93	87.7	13	12.3

Na osnovu uvida u Tabelu 11. uviđa se da je većina ispitanih (91.5% UO, 87.7% P) učestvovala u postupku JN. Nadalje, u tabelama 12. i 13. sadržani su podaci učešću UO i ponuđača u određenim segmentima postupka JN i u pogledu istih se može konstatovati da ne postoje značajna odstupanja u odnosu na dobijene rezultate prvobitne analize.

Tabela 12. Učešće u pojedinim aspektima procesa JN za UO

Faze JN	Učešće u fazi JN			
	DA		NE	
	f	%	f	%
Planiranje	101	67.8	48	32.2
Izrada tenderske dokumentacije	119	79.3	31	20.7
Priprema dokumentacije	56	37.3	94	62.7
Rad u komisiji za JN	123	82.0	27	18.0
Žalbeni postupak	83	55.3	67	44.7
Praćenje i realizacija ugovora	83	55.3	67	44.7
Isporuca roba, radova ili usluga	39	26.0	111	74.0

Tabela 13. Učešće u pojedinim aspektima procesa JN za ponuđače

Faze JN	Učešće u fazi JN			
	DA		NE	
	f	%	f	%
Praćenje planiranja JN	10	10.3	87	89.7
Priprema dokumentacije	87	89.7	10	10.3
Žalbeni postupak	40	41.2	57	58.8
Praćenje i realizacija ugovora	54	55.7	43	44.3
Isporuca roba, radova ili usluga	73	75.3	24	24.7

Kao i u prvobitnom zaključku, a na osnovu uvida u Tabele 12. i 13. može se konstatovati da obje grupe ispitanika imaju najviše iskustva u oblastima koje su u njihovoj nadležnosti i koje su svojstvene ulozu koju imaju u postupcima JN (UO u izradi tenderske dokumentacije i učešću u komisijama za JN, kao i učešću u planiranju, te ponuđači u pripremi dokumentacije, kao i u isporuci roba, radova i usluga).

4.2. Profesionalne kompetence u procesu JN

Kao i u prethodnoj studiji, ispitanici su na listi procenjivali učestalost javljanja problema koji se odnose na domen profesionalne kompetentnosti ili ostvarenosti uslova za rad u oblasti JN. Najučestaliji problemi u pogledu uslova rada u oblasti JN i profesionalnih kompetencija, prema mišljenjima ispitanika iz podgrupe UO su (Tabela 14.):

- nepostojanje posebnog sektora ili organizacione jedinice, kao i nepostojanje zaposlenog koji se isključivo bavi poslovima javnih nabavki,
- neučešće u edukacijama i nepostojanje plana obuke zaposlenih u oblasti javnih nabavki

Prema mišljenjima ispitanika iz podgrupe ponuđača, najučestaliji problemi u pogledu uslova rada i profesionalnih kompetencija su (Tabela 14.):

- neučešće u edukacijama i nepostojanje plana obuke zaposlenih u oblasti javnih nabavki,
- nepostojanje posebnog sektora ili organizacione jedinice koji se isključivo bave poslovima JN i nepoznavanje zakonskih normi.

Iako se uviđa da su ispitanici obje podgrupe, svojim procjenama istakli gotovo iste probleme kao najučestalije, ukupno gledano, vidljivo je i to da su visine prosječnih vrijednosti odgovora ispitanika iz grupe ugovornih organa više koncentrisani između kategorija odgovora nikad se ne dešava ili se ponekad dešava problem, dok su za ispitanike iz podgrupe ponuđača odgovori frekventniji u kategorijama ponekad do često se dešava problem. To potvrđuju i prikazani podaci u Tabeli 14, koji prikazuju razlike u prosječnim vrijednostima odgovora između podgrupa ispitanika. Gotovo sve probleme u pogledu uslova rada i profesionalnih kompetencija, ispitanici iz grupe ponuđača ocjenjuju kao učestalije, nego ispitanici iz podgrupe UO (Tabela 14). Svi nalazi su potvrđeni u ponovnoj analizi sa proširenim uzorkom.

Tabela 14. Razlike podgrupa u pogledu procjene učestalosti problema profesionalnih kompetencija (t-test)

Tvrđenje	Gr	N	M	SD	t-test	p
14. Nepoznavanje zakonskih normi	UO	161	2.52	1.03	-8.145	.000***
	P	101	3.50	.90		
18. Nestručno rukovođenje procesom JN	UO	160	2.10	1.06	-9.939	.000***
	P	103	3.29	.87		
19. Nepoštovanje zakonskih odredbi	UO	158	1.84	1.00	-9.150	.000***
	P	104	2.99	.99		
32. Nepostojanje posebnog sektora ili organizacione jedinice koji se isključivo bave poslovima javnih nabavki	UO	150	2.93	1.52	-1.849	.066
	P	104	3.24	1.13		
33. Nepostojanje zaposlenog koji se bavi isključivo poslovima javnih nabavki	UO	153	2.47	1.45	-5.177	.000***
	P	104	3.34	1.22		
34. Neadekvatna osoba koja prati realizaciju ugovora	UO	155	2.47	1.19	-5.929	.000***
	P	104	3.31	1.06		
35. Nepostojanje plana obuke zaposlenih koji se bave javnim nabavkama	UO	156	2.83	1.31	-4.727	.000***
	P	103	3.55	1.12		
36. Neučešće u edukacijama iz javnih nabavki	UO	157	2.82	1.26	-5.027	.000***
	P	104	3.56	1.09		
40. Nepostojanje internog akta koji propisuje proces JN	UO	155	2.20	1.08	-9.977	.000***
	P	105	3.30	.88		

4.3. Učešće u edukacijama u oblasti javnih nabavki

Prikaz rezultata za učešće u edukacijama u oblasti javnih nabavki za Ugovorne organe i Ponuđače prikazan je u tabelama ispod, i u odnosu na raniju analizu pokazuje odstupanjau smislu većeg procenta ispitanika obe podgrupe u kategorijama odgovora „neučešće u edukacijama“.

Tabela 15. Učešće edukacijama u oblasti JN: Frekvencije i procenti

Poslovni subjekt	Učešće u edukacijama o JN			
	DA		NE	
	f	%	f	%
UO	102	60.6	63	39.4
Ponuđač	46	45.1	56	54.9

4.4. Procjena kvaliteta edukacija od strane učesnika

S obzirom da je značajan broj ispitanika obe podgrupe naveo da nije učestvovao ni u jednoj edukaciji (Tabela 15.), smatrano je da nije u potpunosti opravdano vršiti prikaz analize kvaliteta edukacija iako je preliminarna analiza i za podatke dopunjenog uzorka dala iste podatke kao i prethodna (dostupno na upit istraživačima).

Kao i u prethodnoj analizi najčešće edukacije iz oblasti javnih nabavki koje ispitanici procjenjuju kao potrebne i sa kojima bi se željeli upoznati su i dalje: e- aukcija, žalbeni postupak, priprema tenderske dokumentacije, planiranje javnih nabavki, okvirni sporazum, izmjene zaključenog ugovora i sl.

5. Analiza žalbenih procesa u oblasti JN

Analiza žalbenih procesa u oblasti JN u ovom istraživanju omogućava potvrđivanje zaključaka iznesenih u ranijoj analizi. Zbog izbjegavanja ponavljanja, prikazaćemo samo potvrđenu razliku u odnosu na stav prema uticaju ulaganja žalbi između UO i ponuđača.

Ispitanici iz podgrupe UO u izraženijom mjeri se ne slažu sa tvrdnjom da „Ulaganje žalbi spriječava ugovorne organe da favorizuju određene ponuđače“ u odnosu na ispitanike iz podgrupe ponuđača i razlike u mišljenjima pokazuju ubjedljivu statističku značajnost.

Tabela 16. Razlika u stavu prema uticaju ulaganju žalbi UO i P

Tvrdnja	Gr	N	M	SD	t	p
Ulaganje žalbi spriječava ugovorne organe da favorizuju određene ponuđače	UO	161	2.27	1.107	-9.190	.000***
	P	103	3.51	1.047		

Legenda: JN – JN; Gr – grupa ispitanika; UO – ugovorni organ; P – ponuđač; f – frekvencije; % – procenti; N- veličina poduzorka; M- prosječna vrijednost odgovora; SD – standardna devijacija; t – t test; p – stepen vjerovatnoće; * p <.05

6. Prikaz analize stavova i identifikovani problemi u procesu javnih nabavki prema rodu

Analiza razlika u pogledu stavova o postupku javnih nabavki i procjeni stepena prisutnosti problema prema rodnoj strukturi pokazuje kao i u prethodnoj analizi da nisu dobijene statistički značajne razlike između ispitanica i ispitanika, te da je profesionalna djelatnost kakva je i učešće u procesu javnih nabavki jednako procjenjena bez obzira na rodnu strukturu. Zbog obimnosti podataka, i ujedno njihove niske statističke vrijednosti, u slučaju zainteresovanosti uvid u dobijene rezultate može biti dostupan u vidu ispisa analize matrice podataka.